

OBSAH.

ÚVOD

	Strana
OBECNÉ POJMY	1—20

Dva odstíny v pojímání »národního sebevědomí«: »nacionální« a »společenské sebevědomí« 1—4. — Skladné prvky pojmu »národnosti« (nacionálnosti) 4—12. — Národnost a plémě (raça) 4—6. — Národnost a prostředí 6—7. — Význam jazyka a náboženství ve vytváření národnosti 8—11. — Proces vývoje národního sebevědomí a jeho fáse: sebevynášení a autokritika 11—12. — Períody ve vývoji ruského společenského sebevědomí 12—14.

OBRAZ OSMÝ.

I. NACIONALISM A VEŘEJNÉ MÍNĚNÍ.	15—203
--	--------

I. *Národnostní ideály organické epochy a první pokusy jich kritiky (XV—XVII století) 21—201.*

II. *Ruské společenské sebevědomí nevyplývá s přejetí udělnovčeděvých tradic 21—26. — Stupeň uvědomělosti procesu vytváření moskevské říše 26—39.*

III. *Praxe a ideologie moskevského politického programu 40—72. — Celkový ráz historického převratu na konci XV věku 40—42. — Živobytné prvky moskevského programu: 1. tradice šetrnosti 42—43. — 2. tradice »jedinství« převrátivši se v tradici »sjednocení« 43—44. — 3. tradice náboženské jednoty 45—46. — Náboženství jako zbraň politiky 46—47. — Ideologické prvky programu a jejich pramen 47—48. — Pokusy Evropy zavléci Rusko do spolku proti Turkům; svatba s Annou Palaiologovou jako prostředek a — neočekávaný výsledek: vznik ideí panrusismu*

48—49. — Nacionální politické snahy jižních Slovanů 49—56. — Jich přenesení na Moskvu 57—61. — Vznik nové idee za jejich vlivu o Moskvě — třetím Římě a o římskobyzantinském převzetí moci 61—70.

IV. *Osud opozičních ideologií v XVI století* 73—109. — Prameny náboženského volnomyslitelství v heretickém a mystickém hnutí na Balkánském poloostrově a na Athosu 73—77. — Nil Sorský a »nezištní« 77—80. — Pokusy vlády využítkovati hnutí pro sekularisaci duchovních statků 80—82. — Druhé pokolení »nezištných« kompromituje se spolkem s politickou opozicí 82—83. — Jich protivníci (Josif) nabízejí vládě teoretickou podporu 83—85. — Poměr vlády k nové politické třídě 86—88. — Její oposice 88—91. — Spolek bojarů s nezištnými a jeho následky 91—93. — Rozvedení teorie demokratického samoděržaví v pamfletu Ivašky Peresvětova 93—97. — Vývoj opoziční teorie v odpovědi publicisty bojarsko-nezištné strany 97—98. — Ohlasy opozičních mínění na sněmeh v polovici XVI věku 98—102. — Sociální oposice jako motiv pro nábožensko-mravoučnou polemiku 102; jako zbraň monarchistického programu 103—104. — Aktivní projev sociálního protestu v bouřlivé době 104—108.

V. *Triumf národnostních ideologií* 110—142. — Vítězství nábožensko-politických teorií 110—114. — Jeho popularnost v davu 114—116. — Vítězství sociálního programu Peresvětova: nadržování »vojsku« na úkor bojarstva a selstva 116—117. — Úloha všech tří sociálních prvků v událostech bouřlivé doby 117—121. — Převaha »vojska [ratnych ljuděj]« 121—123. — Rozvinutí jejich programu ve smlouvách s dočasnou vládou a s kandidáty trůnu 123—129. — Jejich aktivní účastenství ve vládě Trubeckého a Požárského 129—133. — Pozměna předcházejících dohodnutí při novém kandidátu (Michajilu) 133—135. — Výjimečný spolek zemského sněmu a jeho neprodlužitelnost 135—137. — Byrokracie a dvořanstvo 137—141.

VI. *Národnostní vědomí v srážce s cizozemskými elementy* 143—203. — Cizinský vliv jako činitel národního sebevědomí 143—145. — Formulování národnostní tradice jako výsledek 145—149. — Vliv cizinského bytu na úpravu příbytku 149—150;

na oděv 150—151; na způsob života 151—152; zábavy 153—155. — Vliv ideí v oblasti náboženství a nauky 155—156. — Zájezdy za hranici 156—157. — Cizinská kolonie v Moskvě 157—159. — Složení obyvatelstva Německé Slobody 159—163. — Různá vyznání 163—165. — Porušení 164—165. — Seznamování se Rusů s cizími jazyky 165—168. — Knižní trh v Moskvě 168—169. — Reakce nacionalismu proti cizincům 169—170. — Vystěhování do Slobody 170—174. — Uvědomělé posouzení národní otázky v spise Križaničově 174—201. — Dilema nastávající Rusku ve formě protichůdnosti kulturních vlivů Němců a Řeků 174—181. — Příčina přednosti cizinců před Rusy 181—184. — Čas — nejlepší učitel 184—185. — Pro Slovany nastoupila doba učití se 185—186. — Nebezpečnost cizího vlivu a prostředky zápasu 187—188; přednost ruského bytu a nezbytné v něm reformy 188—190. — Přednost ruského společenského zřízení 190—191. — Přednost samoděraví 191—192; škodlivost krajnosti v politickém zřízení 192—193. — Povinnosti krále 193—195. — Nutnost rozvoje produktivních sil Ruska 195—196. — Prostředky k tomu 196—197. — Nevyhnutelnost politické reformy 197—199. — Idee Križaničovy a ruská skutečnost 199—201.

II. OFICIÁLNÍ VÍTĚZSTVÍ KRITICKÝCH ŽIVLŮ NAD NÁROD-

NOSTNÍMI. 204--328

I. *Elementní vítězství a elementní reakce* 204—285. — Neumožnost střední cesty Križaničovy 204—206. — Prvopočátečná blízkost prvků nacionalismu a kritiky a neutrální postavení cara Aleksěje 206—209. — Pozakrytí protimluvů 209—210. — Mírná národní reforma Golicynova 210—212. — Její okázalý ráz 212. — Kontrast s Petrem 212—213. — Krátké vítězství národnostní reakce 213—215. — Nutnost a možnost násilného a osobního rázu reformy 216—217. — Nedostatek překážek se strany duchovenstva a byrokracie 217—219. — Bezmocnost ostatních společenských živlů 220—221. — Poměr Petra k byrokracii a k bojarstvu 221—226. — Isolovanost Petrova a výběr spolupracovníků 226—232. — Petr se opírá o gardové dvořanstvo 233—234. — Různost názorů na osobní úlohu Petrovu v jeho reformě 234—237. — Jeho pojmání úkolů a způsobů reforem 237—239. — Vnější chápání evrop-

ské vzdělanosti 239—243. — Impulsivnost vůle a neukázněnost rozumu jako překážky rozmyslného a uvědomělého poměru k vlastní reformě 243—245. — Nedostatek plánů nezaměřuje se všeobecným schematem (bezpečnost — právní soud) 245—247. — Nezaměřuje se ani citem pro služební kázeň 247—248. — Výsledek: experimentování na zdař Bůh a negativnost jednotlivých snah 248—251. — Obrazení se těchto rysů na vytváření armády, loďstva a Petrohradu 251—253. — Důsledek 253—255. — Raskol jako hotová zbraň národnostní reakce 255—258. — Nedostatek principiálního základu pro nesouhlas s nikoniánstvem 258—259. — Kolísání davu 259—260. — Reforma Petrova dává principiální základ národnostnímu protestu a zatlačuje dav do ležení starověrců 260—261. — Nespokojenost na všech stranách se šíří 261—262. — Nedostatek sociálního živlu v raskolu 262—265. — Pokus o jednotu sociální oposice s náboženskou na Donu roku 1688, a její nezdar následkem různorodých názorů a cílů 266—271. — Střelci obnovují pokus 271—273. — Nová formule nacionalismu 273—274. — Poslední nezdařený pokus sjednocení náboženské oposice s kozáctvem v Astrachani r. 1705 274—276. — Mlčenlivá oposice »aristokracie« [rodosólovných ljųděj] 276—277. — Styky s carevičem Aleksějem 277—279. — Kritika vnější a vnitřní politiky Petrovy se stanoviska třídních zájmů, dvořanstva a šlechty [znat] 279—284. —

II. *Sociální ráz nové vzdělanosti a teoretický zápas starého a nového názoru na svět v literatuře* 286—349. — Dědictví Petra Velikého v rukou jeho favoritů, aristokratické oposice a cizích pracovníků 286—290. — Nová vzdělanost stává se sociálním znakem vyšší společenské vrstvy 290—298. — Význam »činu« 298—305. — Rozšíření vzdělanosti v provincii — uprostřed poměstného dvořanstva 305—308. — Obrana základů dávného »duchovního života« v »Závěti« Posoškova; její beznadějnost a protimluv s požadavky života 308—310. — Návody k »světskému životu« pro šlechtu 320—324. — Obecné podmínky dalšího vývoje inteligence 324—329. — První teoretická obrana »světského života« vybudovaná zástupcem inteligence — Tatiščevem 329—340. — Nedostatek uvědomělého poměru k novému »světskému životu« ve šlechtě 340—342. — První pokus přizpůsobení politické teorie k ruské skutečnosti 342—348.

III. *První pokolení ruské inteligence: oživení vydavatelství, počátek divadla a žurnalistiky — za účastenství studující mládeže* 350—389. — Obecná nálada kulturních kruhů za Alžběty 350—353. — Prostředí a formy, v nichž vyvíjelo se osvícenské hnutí 353—354. — Nezdar petrovského vydavatelství kněh a nový vánek 354—356. — Úkol překladového románu 357—359. — Postavení ruského čtenáře 359—361. — Nezdar petrovského divadla 361—363. — Kadeti a počátek divadla 362—364. — Zápas starého s novým v divadle 364—371. — Studující mládež a první časopisy 371—372. — Přejchod od abstraktní morálky k životným tematům 372—375. — Přejchod k filosofickým tematům 375—377. — Slabé rozšíření časopisů 377—387.

IV. *Rozšíření kritických ideí osvícenské filosofie a jejich první přizpůsobení k životu* 390—440. — Celkový význam kateřinské epochy jako počátku společenského uvědomění 390—392. — Celkový postup hnutí 392—396. — Přejchodní nálada pokolení, vyrostlého s Kateřinou 396—397. — Ráz jejich styků s Voltairem 397—403. — Její názor na poměr »zásad« k »zájmům« 403—404. — Přesvědčení o osobní povaze osvícenského poslání 404—407. — Poměr k sociálním vývodům z teorie přirozeného práva (Beccaria) 407—413. — Kateřinská komise, její precedence 413—417. — Potřeby ruské provincie podle instrukcí 417—421. — Dvořanské požadavky 422. — Jejich protimluv s osvobozovacími snahami v selské otázce a trestním soudnictví 422—425. — Vliv vnější politiky na osudy Komise 425—429. — Způsob jednání dvořanských poslanců a protidvořanské oposice v Komisi 429—433. — Poměr ruských stavů k požadavkům ukrajin 433—435. — Třídní charakter hádek; spojení stran, solidárnost protidvořanské většiny; nezdary Kateřininy v Komisi a odročení jejích zasedání 435—438.

V. *Perioda nedorozumění mezi veřejným míněním a vládou* 441—489. — Celkový ráz periody 441—442. — Diderot — představitel veřejného mínění Evropy — v Petrohradě 442. — Filosof a císařovna 442—447. — Předměty jich rozmluv; pozorování, otázky a návrhy Diderotovy 447—455. — Jeho nezdar 455—457. — Pokus Kateřinin vésti veřejné mínění Ruska prostředkem časopisů 457—459. — Poměr k jejímu časopisu ostatního tisku 459—462. — Žurnalistické způsoby Kateřininy 462—465. — Nový tón,

způsoby a obsah novikovského »Trútňja« 465—472. — Podráždění Kateřinino 472—476. — Polemika a zastavení časopisů 476. — Pokus Novikova sjednotiti kritické idey s národnostními v novém časopise 476—477. — Národnostní nálada a typy ruské skutečnosti 477—481. — Osobní povaha národnostní kritiky Novikova 481—482. — Převaha kritických ideí a zastavení druhého časopisu Novikova 482. — Nezdařený pokus brániti dávných ruských ctností v třetím časopise 482—483. — Pokrok kateřinské žurnalistiky u porovnání s alžbětinskou 483—487. — Příčina její pozastávky roku 1774 487—489.

VI. *Dvořansko-byrokratické zákonodárství Kateřinino* 490—523. — Těžké postavení Kateřinino 1774 — 491—492. — Pugačevština jako psychologický popud pro novou periodu její »legistomanie« 492—493. — Sociálně-politický program pugačevštiny 494. — Poměr k ní poddaného selstva a dvořanů 494—498. — Kateřina dává se na stranu dvořanstva 498. — Nové autority Kateřininy v oboru právnickém 498—501. — Vliv pobaltických zřízení 501—502. — Ideologické prvky »Zřízení guberniálního« 502—506. — Dvořanská samospráva 506—509. — Příčiny její slabosti 509—512. — Byrokratisace volebné služby 512—513. — Úloha »Zřízení guberniálního« v rozšíření dvořanské vzdělanosti 513—516. — Další zákonodárné plány Kateřininy a jich nezdar 516—519. — Příčina odřeknutí se reformy centrálních institucí 519—552.

VII. *Počátek neodvislého veřejného mínění* 524—581. — Statistika vydavatelství knih v XVIII věku 524—526. — Povaha tisků 526—529. — Pokrokové proudy: voltairiánství; jeho povaha u Kateřiny a ve vyšší společnosti 529—534. — Přechodný úkol voltairiánství ve vývoji mysli inteligentní mládeže 534—537. — Význam zednářství 534—542. — Prvotní povaha zednářství v Rusku 542—543. — Oživení zednářství v rukou studující mládeže 543—546. — Poměr Novikova k zednářství 546—548. — Jeho praktický cíl a Kateřinin poměr k němu 548—549. — Přestěhování do Moskvy a sesílení opoziční nálady 549—554. — Švarcova úloha v zednářstvu a jeho osvícenská činnost 554—556. — Činnost kroužku 556—559. — Rozvinutí názorů kroužku v jeho časopisech 559—561. — Filosofický traktát Švarcův a jeho poměr k německé populární filosofii 561—569. — Vydavatelská a veřejná

činnost kroužku po smrti Švarcově 569—572. — Kateřinin poměr k zednářstvu v jeho třech fásích 572—573. — Její literární polemika se zednářstvem 573—576. — Administrativní prostředky 576—579.

VIII. *Radikalism a reakce* 582—663. — Vzrůst předrevoluční nálady ve Francii a obražení se její v Rusku 582—586. — Filozofické a politické idee lipské v kroužku 586—592. — Vliv německé universitní filosofie a francouzského materialismu 592—595. — Odraz těchto vlivů v pojednání Radiščěva o smrtelnosti a nesmrtelnosti 595—601. — Dojmy politického života Západu a vliv Mablyův 601—607. — Publicistický účel »Putování Radiščěva« 607—612. — Jeho základní idea 612—613. — Obracení se k trůnu 613—615. — Návrh sociálních reforem 616—618. — Politický ideál budoucnosti 618—619. — Poměr čtenářů a Kateřiny ke knize 619—621. — Poměr Kateřinin k francouzské revoluci 621—625. — Dojem, způsobený knihou Radiščěva a prostředky proti autorovi 626—627. — Vzrůst podrážděnosti proti revolučním událostem 627—633. — Prostředky proti martinistům a »francouzskému moru« v Rusku 633—635. — Nálada nového pokolení 635—636. — Ruské divadlo jako výraz nálady prostředního obecnstva 636—638. — Lidový a národnostní živel divadelních kusů 638—646. — Poměr resoluční morálky k názorům pokrokové inteligence 646—651. — Pokus vybudovati národnostní teorii 651—653. — »Antidot« Kateřinin 653—655. — Kolísání Ščerbatova 655—657. — Boltinova teorie: její vědecké a národnostní prvky 657—661.
